SOCIOLOGIE EN GESCHIEDENIS

door

Dr. F. LEHOUCK

Professor aan de Koninklijke Militaire School.

1. WOORD VOORAF

De verhouding sociologie-geschiedenis is natuurlijk maatschappij-inzichtelijk en methodologisch een probleem geworden met het ontstaan der sociologie welke zich, naar studieobject en methode, moest losmaken van de bestaande sociale wetenschappen waaronder de geschiedenis ongetwijfeld de oudste brieven van adeldom kan voorleggen. De blijkbaar immer jong blijvende sociologie (1) brak een aloude navelstreng af, en de strijdlust welke zij in haar emancipatiepoging legde moet blijkbaar gezien en beoordeeld worden in de scherpe antithese waarin de XIXe eeuw natuurwetenschappen en geesteswetenschappen, empirisch-nomothetische en individualiserend-speculatieve wetenschappen, heeft geplaatst. Nu de broedertwist is geluwd, kan een hernieuwde belangstelling van de een voor de ander worden opgemerkt (2) welke niet enkel methodologisch moet worden toegejuicht maar welke de spiraal zal op gang brengen waardoor een betere kennis van het heden nieuwe toegangswegen op het verleden opent en een diepere kijk op het verleden het benaderen van het heden meer doelgericht zal maken.

Zoals het bij een academisch bekgevecht past, werden de geschillen niet empirisch geïdentificeerd maar wel normatief geformuleerd. De klachten en verwijten betreffen meer wát geschiedenis en sociologie zouden moeten zijn en op die manier kon de kloof zo

(1) E. DURKHEIM, *Les règles de la méthode sociologique*, 1947, pp. VII-VIII. H. BAUDET, *Geschiedenis en sociologie*, p. 22. -K. KUYPERS, *Verhouding sociologie en geschiedwetenschap*, p. 5. -A. CUVILLIER, *Introduction à la sociologie*, pp. 5-6. -G.C. HOMANS, *The human group*, pp. 5-6. -H.P.M. GODDIJN en P. THOENES, *Wat is sociologie ?* , p. 11. -T.B. BOTTOMORE, *Sociology*, 1966 , pp. 15, 28.

(2) Cfr. *Revue internationale des sciences sociales*, Paris, 1965, XVIIe année, 4. H. BAUDET, *Historie en menselijke verhoudingen*, 1957. -Th.J.G. LOCHER, "Geschiedenisfilosofie in Nederland" in : *Wijsgerig perspectief op maatschappij en wetenschap*, 1965. -K. KUYPERS, *Verhouding sociologie en geschiedwetenschap*, Assen 1961. -J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis en Sociologie*, Assen, 1961, pp. 30, 32-33.

breed mogelijk worden gehouden. Het robotbeeld vertoonde dan een generaliserende en voorspellende sociologie, op een stevige empirische basis gebouwd, en een idiomatische en ideografische geschiedenis doorheen een persoonlijk-interpreterende bril op geselecteerde data neerkijkend.Van wetenschapstheoretisch standpunt uit kon niet anders of het oordeel van een discipline, met nomothetische aanspraken, over het individualiserend verhaal moest vernietigend zijn (1);en de historici lieten zich in het hoekje drummen, verrast en niet bij machte zich te verdedigen en vergetend dat de aanval nog de beste verdediging is, iets waarvan sommige sociologen niet meer hoefden overtuigd te worden (2).

Het nuttigheidsargument werd niet achterwege gelaten en werd een troef in het dossier der sociologie-advocaten. Met de kennis van het verre verleden benadert men de hedendaagse problematiek der welvaarts- of verzorgingsmaatschappij niet, bij de aanpak van sociale knelpunten in de contemporaine samenleving heeft de historicus weinig aan medewerking aan te bieden. Integendeel, de sociaalwetenschapper met zijn brokjes empirische maatschappijkennis, met zijn begrippenassociaties of theorieën en met zijn ongeëvenaarde methodiek boort zich een toegang tot de sociale torsies en draagt effectief bij tot minstens een partiële deproblematisering, tot een draaglijker onevenwicht. Dat zijn meetbare verdiensten welke ten slotte niet onopgemerkt blijven en in de betrokken milieu's naar waarde worden geschat. En eigenlijk miste het nuttigheidseffect zijn ontmoedigingsuitwerking niet op de historicus die moet toegeven dat in de onderzoekslaboratoria sociologen, psychologen, economisten en statistici mekaar geregeld terugvinden en zij zelf er buiten worden gelaten, tenzij zij er één of meerdere van deze disciplines tijdens hun vormingsjaren bij hebben genomen.

Is het dan werkelijk zo dat, van uit wetenschapstheoretisch en nuttigheidsstandpunt uit, de geschiedenis op het hellend vlak komt te staan, is het dan werkelijk zo dat de geschiedenis is wat de sociologische apologeten er van maken, werkelijk zo dat de geschiedenis mag worden afgeschreven ?

(1) K. KUYPERS, *Verhouding*... pp. 5-6, 10-11, 17. -H. BAUDET, *Geschiedenis en sociologie*, p. 28. -E. DURKHEIM, *Les règles*..., pp. 116-117. -E. LOUSSE, *Geschiedenis*, p. 17. -R.K. MERTON, *Social Theory and Social Structure*, 1957, pp. 447-448. -T.B. BOTTOMORE, *Sociology*, 1966, p. 37, vernietigt niet.
(2) P.L. BERGER, *Sociologisch denken*..., p. 41. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 188.

2. VERSCHILLEN EN OVEREENKOMSTEN TUSSEN GESCHIEDENIS EN SOCIOLOGIE

1. De **verschillen** tussen geschiedenis en sociologie worden meestal tot het onderstaande vlechtwerk herleid.

De geschiedenis laat zich hoofdzakelijk in met het eenmalige, het bijzondere, het singuliere, het concrete, *l'événementiel*; de sociologie richt haar aandacht naar het repetitieve, het gelijkvormige, het gelijkaardige, het constante, het wetmatige. Terwijl de eerste de individualiserende methode beoefent, houdt de tweede het liefst bij de structuralistisch-functionalistische methode (1).

De geschiedenis brengt meer zin op voor het differentiële in overeenkomstige verschijnselen, voor het discontinuë in het continu verloop, terwijl de sociologie precies het gemeenschappelijke opspoort in de verschillende verschijnselen, het continuë in het discontinu verloop (2).

Aan de geschiedenis wordt het verleden toegewezen omdat het heden onhistoriseerbaar zou zijn, terwijl de sociologie zich precies tot heden reserveert (3). Niettemin vervaagt wel eens deze grensafbakening in het boutadistisch chiasme : sociologie is de geschiedenis van het heden, geschiedenis is de sociologie van het verleden (4).

De geschiedenis verkiest diachronisch te werk te gaan, de sociologie houdt het liefst bij de synchronie der feiten (5); geen van beide kan evenwel aanspraak maken op volledigheid.

Graag wordt gesteld dat de geschiedenis —en dit sluit dan weer in dat het verleden niet haar exclusieve akkerland is—, van uit het verleden het heden poogt te verklaren, terwijl de sociologie, —ook al weer het enge heden verlatend—, het verleden tracht op te helderen van uit het heden (6). Het is dus niet de eerste keer dat de ene dicho-

(1) G. GURVITCH, *La vocation actuelle de la sociologie*, p. 115. -R. ARON, *Dix-huit leçons*, pp. 201-202. -K. KUYPERS, *Verhouding...*, pp. 10-13. -A. CUVILLIER, *Introduction...*, p. 55. -F.C. SPITS, *De oorlog...*, pp. 77-78.
(2) G. GURVITCH, *La vocation actuelle...*, pp. 9, 115. -H.P.M. GODDIJN-P. THOENES, *Gesprek...*, p. 53. -F.C. SPITS, *De oorlog...*, p. 77.
(3) K. KUYPERS, *Verhouding...*, p. 4. -G.W. LOCHER, *Geschiedenis...*, p.4. J. LECLERCQ, *Introduction...*, p. 228. -J.R. MENDOZA TROCONIS, *Curso*, I, pp. 1, 71-72.
(4) H. JANNE, *Sociologie générale*, p. 65. -E. LOUSSE, *Geschiedenis*, p. 69.
(5) G.W. LOCHER, *Geschiedenis...*, p. 3. -W.E. MOORE, *La méthode comparative appliquée*, pp. 549-558. -B. SIERTSEMA, *Taalsociologie*, p. 417. -J.R. MENDOZA TROCONIS, *Curso...*, I, p. 79.
(6) M.C. BRANDS, *Het 'onpolitieke' en het 'antinormatieve' element in de Duitse geschiedwetenschap*, p. 176. -H. BAUDET, *Geschiedenis en sociologie*, pp. 26-27.

tomie de andere verfranjelt.

Ofwel zou het de taak zijn van de geschiedenis het gebeurde van binnen in en liefst kwalitatief te benaderen, waarbij de sociologie hetzelfde fenomeen van buiten uit, en dus liefst kwantitatief, zou moeten aanpakken; de ene bestudeert het feit in se, de andere analyseert bij voorkeur de *environmental factors* (1).

Elders wordt voorgehouden dat de geschiedenis alle feiten, dus ook de ding-feiten en natuurgebeurtenissen, te registreren krijgt; de sociologie zou zich vergenoegen of tooien met de sociale feiten (2). Doch het ding of het natuurgebeuren kunnen cultureel aangemunt of verwaard worden, wat deze dichotomie weer naar de verdoezeling verwijst.

Ernstiger wordt het wanneer wordt geponeerd dat de sociologie, in tegenstelling tot de geschiedenis, niet cumulatief is (3). Hiermee wordt dan bedoeld dat een sociologische theorie wel vandaag verklaart maar zeer waarschijnlijk morgen niet meer, dat een sociologie welke bij definitie het heden te verwerken krijgt daardoor haar resultaten niet meer kan "onthouden" en moet toevertrouwen aan haar geheugen, de geschiedenis, en dat de sociologie bij gebrek aan c.g.s.-stelsel niet kan optellen zoals de natuurwetenschappen.

Het micro-macroluikje wordt vaak gehanteerd om sociologie en geschiedenis van mekaar te onderscheiden, waarbij dus de eerste op de microsportjes en de andere op de macrosporten der ladder wordt geplaatst (4). Verbaal is deze tweedeling makkelijker te manipuleren dan in de praktijk die niet bepaald weet of het criterium van geografische, demografische, chronologische of andere aard is.

De tijds- en genetische volgorde moeten het bij anderen voor mekaar brengen dat geschiedenis en sociologie in de apartheid blijven. De historici rijgen langsheen de tijdsdraad aaneen en de verklarende waarde van dit procédé wordt erg betwijfeld door de sociologen welke er, in eigen ogen, toe gekomen zijn via semantisch-filologische oefeningen of reductie tot algemenere concepten (rol, *in/out group*, sta-

(1) J.A.A. VAN DOORN-C.J. LAMMERS, *Moderne Sociologie*, p. 279. -P. THOENES, *De elite*, p. 8. -R. ARON, *Dix-huit leçons*, p. 18.
(2) J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, p. 30. -A. CUVILLIER, *Introduction*, p. 108. - J.R. MENDOZA TROCONIS, *Curso...*, I, pp. 71-72.
(3) C.W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 73. -J. CUISENIER, *La sociologie*, pp. 367, 372.
(4) P.J. BOUMAN, *Fundamentele sociologie*, p. 123. -G.C. HOMANS, *The human group*, p. 338. -H.M. JOLLES, *Probleemgevoeligheid*, pp. 50, 59. -H. HOEFNAGELS, *Sociologie en samenleving*, p. 211 waar ook R. König wordt geciteerd. -J.S. VAN HESSEN, Woord vooraf, p. X. -H.P.M. GODDIJN-P. THOENES, *Het sociologisch onderzoek*, p. 29. -H. DAUDT, *Sociaalwetenschappelijke bestudering*, p. 18.

tus, klasse...) een genetische en dus verklarende volgorde vast te leggen (1).

De sociologie heeft er, in bijkomende orde, het vermaatschappelijkingscriterium op uitgevonden om zich te distantiëren van de geschiedenis welke minder tijdsgebonden is, minder op de actualiteit betrokken, minder de brandende vragen der samenleving beantwoordt en natuurlijk minder onder de druk komt te staan van de maatschappij dan zulks het geval is voor de sociologie, minder met omringende milieu dialogeert dan de sociologie (2). De sociologie der sociologie schijnt heel wat voorop te liggen op de sociologie der geschiedenis.

Met een kleine variante op wat hier boven al werd gedichotomeerd wordt een methodologisch diptiekje geschetst wanneer wordt geaffirmeerd dat de geschiedenis subjectief-enkelvoudige en de sociologie objectief-meervoudige uitgangspunten aanvatten om hun onderwerp te benaderen (3).

En weer anders wordt de geschiedenis naar het concrete verhaal verwezen, —een identiteitsfacet dat al meerdere malen is opgedoken— daar waar de abstraherende sociologie een geschiedenis zonder feiten en namen wil schrijven (4).

De geschiedenis, —althans in haar klassieke opvatting— hanteert liefst de kwalitatieve analyse, projecteert bij voorkeur tegen de achtergrond der grote ideeënstromingen; de sociologie —en de invloed der natuurwetenschappen is hier sterker merkbaar dan zelfs in de kwantificerende sociale en economische geschiedenis— poogt alles in cijfers uit te drukken omdat de computer geen andere taal begrijpt (5).

Op het stuk der bronnen schijnt de microscopisch-kwantificerende sociologie het eind van haar materiaal niet te kunnen overzien,

(1) G. GURVITCH, *La vocation actuelle de la sociologie*, p. 44. -R.K. MERTON, *Social Theory and Social Structure*, p. 434. -W.E. MOORE, *Sociale verandering*, 1965. -G.W. LOCHER, *Geschiedenis*, p. 5.
(2) G. GURVITCH, *La vocation*, p. 1. -P.L. BERGER, *Sociologisch denken*, p. 47. -H.M. JOLLES, *Probleemgevoeligheid*, p. 48. -H.P.M. GODDIJN-P. THOENES, *Hoofdmomenten...*, p. 84. -H. BAUDET, *Geschiedenis*. pp. 22-23, 27.
(3) J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, p. 34. -H. BAUDET,*Geschiedenis*, pp. 28-29. -A. CUVILLIER, *Introduction...*, p. 55. -A. TOURAINE, *Unité et diversité...*, p. 121.
(4) H.P.M. GODDIJN-P. THOENES, *Gesprek...*, p. 53. -J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, pp. 34-35. -G. GURVITCH, *La vocation*, p. 115. -K. KUYPERS, *Verhouding sociologie*, p. 8. -J. HOVY, J.G. VAN DILLEN, p. 480. -H.A. ENNO van GELDER, *Nog eens : Max Weber*, p. 321.
(5) R. ARON, *Dix-huit leçons*, p. 202. -H.P.M. GODDIJN-P. THOENES, *Gesprek*, p. 53. -G.W. LOCHER, *Geschiedenis*, p. 8.

terwijl de geschiedenis —maar dan moet men de moderne integrale historiografie uitsluiten— haar bronnen geteld weet; daarenboven grenst de terminologische schepping der sociologen aan die der verbeelding en heeft de geschiedenis niet zoveel aan eponymische creativiteit opgebracht (1).

En als de geschiedenis ondanks alles toch tot wettenformulering wil komen —en die opdracht gaf G. Vico haar al mee— dan blijft er toch nog een hoger treetje waarop de sociologie zich zou kunnen hijsen : zij vergenoegt zich niet met de verduurzaamde relaties tussen verschijnselen in de maatschappij maar peilt naar de verbanden tussen de verklaringsinhoud en de omringende sociocultuur, niet met de empirische maar wel met de geesteswetten (2).

2. **Overeenkomsten** zijn er ook. Zij kunnen vlugger geschetst en de richting waarin zij pleiten wordt in niets ontkracht door de menigvuldige verschillen welke vaak meer gewild dan reëel zijn.

De data in de geschiedenis en de sociologie zijn dezelfde. De meest sociologisch-gewonnen data worden eenmaal historie en de sociologie is haar carrière begonnen met historische data en geen enkel socioloog zal durven beweren dat historische sociologie geen sociologie is (3).

Is de tijd wel een zinvol onderscheid wanneer men bedenkt dat de sociologie zowel contemporaine als historische data aanwendt, de geschiedenis niet enkel de drempel van het heden overschrijdt maar zelfs iets van de verre toekomst wil voorspellen; houdt de tijd wel een verklaringsmogelijkheid in ? (4).

Heeft het nog veel zin diachronie en synchronie, individualiserende en generaliserende methode tegenover mekaar te stellen om geschiedenis en sociologie te discrimineren ? De eerste heeft zich —op enkele principiële individualisten na— ook tot generalisaties laten verleiden, heeft niet minder gepoogd en volhardt er in geschiedenis in concepten te schrijven of te herschrijven, van uit bestaande (sociologische of economische) theorieën het verleden anders te belichten.

(1) J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, p. 37.
(2) K. KUYPERS, *Verhouding sociologie*, pp. 9-11.
(3) A.R. RADCLIFFE-BROWN, *Foreword*, p. VII.
(4) G.W. LOCHER, *Geschiedenis*, p. 2. -H.P.M. GODDIJN-P. THOENES, *Gesprek*, p. 53. -J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, pp. 33 en 32 noot 2. -H. BAUDET, *Geschiedenis*. p. 25. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 28. H. JANNE, *Sociologie générale*, p. 65.

Er was geen eenparigheid om deze theoretische geschiedenis niet langer geschiedenis te noemen, en zelfs vinden historici het al heel aardig hypothetische geschiedenis te beoefenen om de thetische meer doorzichtig te maken (1).

De sociologie kent zich wel het monopolium toe der wetmatigheid en voorspelbaarheid, maar de geschiedenis maakt niet minder aanspraak op abstractie, repetitie, duurzame verbanden en hieruit af te leiden voorspelbaarheid; zelfs de nog klassieke historicus wou in de toekomst doordringen, en is er zoveel verschil tussen wanneer de theoretische of de *counterfactual* historicus hedendaagse wetmatigheid op het verleden projecteert (2) ?

Ook de zin voor sociale verandering kan niet worden ingeroepen, want beide, geschiedenis en sociologie, zijn opmerkelijk gevoelig voor het veranderende in de maatschappij. Het eenmaligheidsknobbeltje der geschiedenis en de ecologisch ingestelde generalisaties der sociologie maken attent op het voortdurende veranderende evenzeer als de macroconstructies der geschiedenis en de denkwetten der macrosociologie (3).

En ten slotte heeft het toch zo weinig te betekenen de segregatie geschiedenis-sociologie al maar door te willen opvijzelen, terwijl, naast het franjelend onderscheid en de treffende overeenkomsten, beide disciplines, meer dan welk ander paar, zo verstrengeld op de mens betrokken zijn (4).

3. DE AANBRENG DER GESCHIEDENIS VOOR DE SOCIOLOGIE

1. De geschiedenis bezorgt de sociologie **data.**

Men kan niet ontkennen dat, met betrekking tot de naamge-

(1) G.W. LOCHER, *Geschiedenis*, pp. 2-5. -H.A. ENNO van GELDER, *Nog eens : Max Weber*, p. 323. -K. KUYPERS, *Verhouding sociologie*, p. 12. -H. BAUDET, *Geschiedenis*, p. 25. -P.V. YOUNG, *Scientific Social Survey and Research*, p. 150. -B.H. SLICHER van BATH, *Het probleem van theorie en practijk*, passim. J.A. DE JONGE, *Geschiedbeoefening in Frankrijk*, passim. -A.M. VAN DER WOUDE, *Historische demografie*, passim. -B.H. SLICHER van BATH, *Nieuwe wegen*, passim.

(2) I.J. BRUGMANS, *De oorlog*, p. 96. -H.W. von der DUNK, *Friedrich Meinecke*, p. 27. -H. BAUDET, *Geschiedenis*, p. 25. -G.W. LOCHER, *Geschiedenis*, p. 4.

(3) P.L. BERGER, *Sociologisch denken*, p. 59. -H.M. JOLLES, *Probleemgevoeligheid*, p. 51.

(4) F. FERRAROTTI, *Introductory*, p. 33. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, pp. 9-10. -H.A. ENNO van GELDER, *Nog eens : Max Weber*, p. 321. -B.H. SLICHER van BATH, *Het probleem van theorie en practijk*, p. 157.

ving aan de data, de geschiedenis een belangrijke rol heeft gespeeld. Wel heeft zij het met eponymie niet zo druk gehad omdat zij het bestaan van de naam enkel te registreren had en niet uit te vinden. Maar de grote historische indelingen, waarop de sociologie zich zonder meer verlaat, zijn toch haar werk (1).

Vervolgens heeft de geschiedenis de start der sociologie vergemakkelijkt door deze van data te voorzien. Hoe waardevol de "*fact finding*" van Villermé, Le Play, Ducpétiaux, Coronel e.a. moge geweest zijn, toch was het sociaal onderzoek nauwelijks zichtbaar in zijn kinderschoenen en de grote sociologische studies van Durkheim (over de zelfmoord), van Weber (over de Protestantse invloed op het kapitalisme) en van Merton b.v. (over de Puriteinse invloed op de XVIIe-eeuwse natuurwetenschap) zijn alle gestoeld op historische data. Zelfs wordt niet ontkend dat die feiten, hoe weinig sociologisch ze werden geboekstaafd en derhalve hoe weinig rentabel ze waren en vaak nog zijn voor sociologische syntheses, toch een hoge "*reliability*" bezitten waarvoor de vaardigheid en eruditie van de historicus moeten worden geloofd (2).

Zoals net hierboven waren die historische data niet immer sociologisch etensklaar noch relevant, en dit inconvenient wordt gemakkelijk verklaard door de vaststelling dat de historicus niet de sociologische "*approach*" bezat, dat hij het feit gemakkelijk verweefde met beschouwingen in een poging om te verklaren, dat de geschiedenisfilosofie hem sedert G. Vico steeds nauw heeft gelegen (3). Dat de historicus —bij het toezien op de sociologische verwerking van zijn materiaal— nog meer naar het niet-sociologische feit overhelde is ruimschoots te begrijpen wanneer hij de sociologische wrongen en interpretaties te lezen kreeg welke de niet-historische socioloog er aan gaf (4).

Toch is het zo dat de geschiedenis —meer en meer geïnspireerd door een sociologische geest— het door de sociologie te verwerken materiaal operationaliseert. Dit blijkt duidelijk uit de gespecialiseerde

(1) P.L. BERGER, *Sociologisch denken*, p. 179. -R.K. MERTON, *Priorities in scientific discovery*, pp. 462-463. -T.B. BOTTOMORE, *Sociology*, p. 15.
(2) R. DAHRENDORF, *Sociologie van industrie en bedrijf*, p. 58. -J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, p. 33, noot 2. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 76. -H. BAUDET, *Geschiedenis*, p. 25. -H.P.M. GODDIJN-P. THOENES, *Gesprek*, pp. 53-54. -F.J. STENDENBACH, *Colloque*, p. 278. -E.E.G. VERMEULEN, *Wat is objectiviteit ?*, p. 197. -G.W. LOCHER, *Geschiedenis*, p1. P.V. YOUNG, *Scientific*, p. 150.
(3) I. SCHöFFER, *Het dode cijfer*, p. 259. -P.V. YOUNG, *Scientific*, p. 150.
(4) B.H. SLICHER van BATH, *Het probleem van theorie en praktijk*, pp. 153-154.

geschiedenissen over recht, economie, godsdienst enz., en uit de sociale en economische geschiedenis van vandaag welke op opvallende wijze statistiek, demografie, en andere sociologische technieken weet aan te wenden (1).

2. De druk van het **verleden.**

Het verleden is een onophoudelijk opstuwende kracht waarvan de historicus de resultante tracht uiteen te leggen in kwalitatieve en kwantitatieve componenten. Onmiddellijk moet gezegd dat dit analysewerk niet alle componenten bloot legt en dat kwalitatieve identificatie nog niet tot kwantificering leidt. De resultante van het verleden zal dus nooit kunnen bepaald worden, haar vectoriële voorstelling op de drempel van het heden en naar de toekomst gericht zal dus nooit kunnen vastgelegd worden. Heden en toekomst zijn derhalve verre van historisch gedetermineerd, maar voor zover de resultante getekend kunnen toch opties op het onmiddellijk nabije worden genomen (2).

De druk van het verleden —werk van de historicus— behoort tot de onontbeerlijke kennis van de socioloog hoe contemporain hij ook moge ingesteld zijn. Wat zouden Durkheim, Weber en Merton van hun grote studies hebben terecht gebracht zonder het historisch dossier; wat zou de waarde zijn geweest van zovele *"community studies"*, *"middle towns"*, *"street corner societies"*, *"Gemeindesoziologien"* en noem maar op ? Zelfs met zijn directe observatietechnieken, zijn alledaagse voorkennis van het sociaal gebeuren zou de socioloog te kort schieten, indien hij niet wat afweet van de historische antecedenten want statistische correlaties en factoranalyse verklaren nog niet alles (3).

Het past hier toch het belang te onderlijnen welke de levensge-

(1) B.H. SLICHER van BATH, op.cit., passim. -J.A. DE JONGE, *Geschiedenisbeoefening in Frankrijk*, passim. -A.M. VAN DER WOUDE, *De historische demografie*, passim.
(2) A. PHILIP, *Histoire des faits économiques et sociaux*, II, p. 205. -P.L. BERGER, *Sociologisch denken*, pp. 89-91. -H.M. JOLLES, *Probleemgevoeligheid*, p. 51. -L. MOULIN, *De technocratie*, p. 362. -A.J. WICHERS, *Tien stellingen*, p. 75. -E. ALLARDT, *'Basic' Dimensions*, p. 173.
(3) P.J. BOUMAN, *Fundamentele sociologie*, p. 118. -M. JANOWITZ, *Armed forces and society*, pp. 155-159. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 60. E. DURKHEIM, *Les règles...*, pp. 136-137. -G. BALANDIER, *Sociologie dynamique*, p. 8. -P.L. BERGER, *Sociologisch denken*, p. 31. -R. DAHRENDORF, *Sociologie van industrie en bedrijf*, p. 58. -R.K. MERTON, *Priorities*, pp. 462-463. -M. FREEDMAN, *Sociology in and of China*, p. 108.

schiedenissen, de *"life histories"*, hebben verworven in het sociologisch onderzoek. Niet enkel wordt gedacht aan de "groten" welke de historicus steeds hebben geboeid omdat zij hun tijd exponentieerden, maar ook aan de biografies der ontelbare anonymi waaraan G. Jacquemyns en E. Ginzberg en H. Berman lijvige boekdelen hebben gewijd waarvan de moeizame inhoudsanalyse sociologisch lonend is, en vooral aan de sociaal-economische geschiedenis welke de nieuwe tijd onder de loepe neemt.

Zodat —indien het nog beklemtoning hoefde— de geschiedenis helpt verklaren maar niet exclusief verklaart. De historische resultante is onvolledig, elk hedendaags verschijnsel heeft niet een onverbiddelijk antecedent, en de huidige maatschappijen zijn te zeer gedifferentieerd om tot eenzelfde stamvader-maatschappij op te klimmen (1).

3. In de sociologische **methode** kan de geschiedenis niet weggedacht.

De tijdsdimensie heeft toch haar nut, wat men er ook over denke. Eerst omdat de tijd een hanteerbare schaal uitmaakt, net zoals een andere, om maatschappijen te rangschikken. Vervolgens omdat het tijdsverschil een weg opent naar de verklaring van de fenomeenverandering, gesteld dat de geografische plaats ongewijzigd is gebleven. Nogmaals omdat in alle klassieke typologieën —het wezen de *"Idealtypus"*, de *"Gemeinschaf-Gesellschaft"* of andere— ontegenzeggelijk een tijdsdimensie inhouden. Ten slotte omdat alle sociologische theorie tijdsgebonden is (2).

Naar haar oorsprong is de vergelijkende methode historisch. De vaders der geschiedenis pasten die methode reeds toe, en het doet er niet toe dat hun geschiedschrijving descriptief was. De geschiedfilosofie en de moderne theoretische geschiedenis maken er niet minder gebruik van wanneer zij tussen antecedens en corrolarium een postulaat inschuiven dat een verklarende keten inhoudt. En men bedenke dat, zo de sociologie naam zoekt in de modische *"comparative*

(1) E. DURKHEIM, *Les règles...*, p. 118. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 188. -H. JANNE, *Sociologie générale*, p. 65.
(2) J.H. FICHTER, *Sociology*, p. 83. -P.J. BOUMAN, *Fundamentele sociologie*, pp. 64, 123. -G. BALANDIER, *Sociologie dynamique*, p. 8. -E. ALLARDT, *'Basic' Dimensions*, p. 173. -E. DURKHEIM, *Les règles...*, pp. 136-137. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, pp. 164-165. -P.L. BERGER, *Sociologisch denken*, p. 44. -R. DAHRENDORF, *Sociologie van industrie*, p. 24. -F.J. STENDENBACH, *Colloque*, p. 278.

studies", zij de geschiedenis moet bijhalen om uit te maken in welke mate bepaalde variabels als constanten mogen worden beschouwd en binnen welke spanwijdte andere variabels als onafhankelijke mogen worden geïntroduceerd (1).

Eigenlijk onderstelt het experiment "*post ex facto*" een soliede historische kennis. Het kan niet immer vervangen door het "*ex nunc*" daar dit laatste tijdrovend is, dan maar het verleden aftasten om een hypothese te toetsen. Alleen vertrouwdheid met het historisch bedrijf zal de socioloog er voor behoeden een normatieve theorie, aanlokkelijk genoeg om als hypothese ingekleed te worden, door historische interpretatie te willen bevestigen (2).

Terecht hebben neutrale paneelleiders er op gewezen dat de geschiedenis, dat ietwat aftandse zusje der sociologie, iets heeft bijgebracht dat onvervangbaar is in alle methodologie en dus ook in die der sociologie, met name hoe 's mensen denken van af de oudste tijden sterk gebonden is geweest aan de socio-culturele patronen waarin en waarrond dat denken zich ontwikkelde; vooral de speciale geschiedenissen zoals die der wis- en natuurkunde maar ook die der "*Epochengeschichte*" zijn in dit opzicht leerrijk. Suggereren wij enkel dat de Semitische, Arabische en Christelijke wereld er verschillende denkconcepten en denkstructuren op nahielden welke tegelijk met metafysische en praktische problemen verband hielden. Comte's wet der drie stadia is er een goed voorbeeld van, en heeft hij ongewild de sociologie der kennis hiermee een liftje gegeven dan ook aan de theoretische geschiedenis welke bij hem niet ver verwijderd was van de sociologie. Hoe ook, de historisch-filologische denkwijze, het denken-in-historie is een vrucht der geschiedenis waaraan de sociologie kan snoepen (3). Die vrucht toont eens te meer de situationele gebondenheid, het relativisme van het menselijk denken, en is een waarschuwing tegen de methodologische verstarring.

(1) B. LYON, *The feudalism of Marc Bloch*, pp. 275-276. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, pp. 155, 159. -K. KUYPERS, *Verhouding sociologie*, p. 13. V. RYS, *Etudes comparatives*, pp. 255-256. -R.M. MARSH, *Making comparative research cumulative*, p. 204. -P.V. YOUNG, *Scientific*, pp. 150-151. -P.J. BOUMAN, *Fundamentele sociologie*, p. 123.

(2) H.A. ENNO van GELDER, *Nog eens : Max Weber*, p. 321. -R. ARON, *Dix-huit leçons*, pp. 372-373. -S. ROKKAN, *Cross-national sociology*, p. 170. I. SCHöFFER, *Het dode cijfer*, p. 259. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 159. -N.J. SMELSER, *Notes on the methodology*, pp. 111-112. -J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, p. 45, noot 7.

(3) K. KUYPERS, *Verhouding sociologie*, pp. 13, 15-16. -H. BAUDET, *Geschiedenis*, pp. 23-24. -J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, pp. 39-43. -P. L. BERGER, *Sociologisch denken*, p. 13.

4. De moderne geschiedenis is meer de wetenschap van het **heden** dan die van het verleden.

Open deuren mogen wijd-open worden gezet. Geschiedenis is niet langer op het antiquariaat gericht, integendeel ze tracht zich in te bouwen in de eigentijdse maatschappij. Dit betekent dat ze in eigen "*environment*" het criterium zoekt volgens welk het verleden moet worden bestudeerd; niet meer het verleden omwille van het verleden, maar wel het verleden omwille van het heden. Dit laatste wil zij begrijpelijk maken en waar de sociologie speurt naar contemporaine relaties grasduint de geschiedenis in het voorbije om langsheen vertikale relaties eigen samenleving zinvol te maken (1).

De sociologie heeft zichzelf wel eens gedefinieerd als de wetenschap van het voortdurend veranderlijke in de maatschappij, waarbij impliciet wordt gesteld dat de geschiedenis niet of minder veranderingsingesteld zou zijn. Waar is dat de sociologie op elk ogenblik, zelfs binnen het tijdsbestek van haar onderzoek, geconfronteerd wordt met het discontinuë binnen de grote historische tijdskaders welke gemakkelijk als continu worden voorgesteld. Maar waar is ook dat de historicus de discontinuïteit opmerkt in de continuïteit (2), zodat de verhouding sociologie-geschiedenis niet enkel ligt in de semantiek van continuïteit en verandering, ook in de inbouw der sociologische verandering in de historische continuïteit en in de binding der sociologische continuïteit met de historische discontinuïteit.

De waarheid is toch dat de sociologie haar identiteit vond van het ogenblik af dat Staat en Maatschappij, in Oudheid en Middeleeuwen zo innig verknocht, van mekaar werden onderscheiden. Men vergete hierbij niet dat, zo in de XIXe eeuw biologie en sociaal onderzoek daartoe hebben bijgedragen, de XVIIe- en de XVIIIe-eeuwse staats- en geschiedfilosofen de schaar in die navelstreng hadden gezet in milieu's variërend van Italië (Vico) tot Frankrijk (Montesquieu) en Schotland (Ferguson). De zin voor het veranderlijke, het relatieve, het onderling afhankelijke in de menselijke samenleving is de verre

(1) C.W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 188. -P.L. BERGER, *Sociologisch denken*, p. 41. -E. DURKHEIM, *Les règles...*, pp. 136-137. -H. BAUDET, *Geschiedenis*, pp. 23-24, 28.
(2) G.W. LOCHER, *Geschiedenis*, p. 2. -C.W. MILLS, op.cit., pp. 12, 160-161. G. GURVITCH, *La vocation actuelle*, pp. 0, 19. -R. DAHRENDORF, *Sociologie van industrie*, p. 11. -A. CUVILLIER, *Introduction*, p. 20. -M.C. BRANDS, *Consensus*, pp. 165, 167. -P.L. BERGER, op.cit., p. 97. -A.J. WICHERS, *Tien stellingen*, p. 73.

kiem waaruit de sociologische plant is opgeschoten (1).

4. DE AANBRENG DER SOCIOLOGIE VOOR DE GESCHIEDENIS

1. De sociologische **werkelijkheid** is vollediger dan de historische.

Voor afliggende perioden zijn de geschiedenisbronnen vrijwel definitief verloren of uitgeplozen, voor het heden zijn ze onoverzichtelijk geworden. De historicus heeft vele bevolkingsgroepen niet opgemerkt waarin het massaverschijnsel zich manifesteerde en precies dit verschijnsel is relevant voor de maatschappijkennis. De historiografie kent minder het contradictorisch onderzoek, grotendeels omdat haar beoefenaren individualiserend waren ingesteld, terwijl het sociologisch onderzoek kritiek en tegenonderzoek kent waaruit objectievere en volledigere kennis te voorschijn treedt. De geschiedschrijving ignoreert de menigvuldige sociaalonderzoekelijke methoden en technieken en moet wel toegeven dat kwantitatieve analyse ook een vorm is van werkelijkheidsachterhalen die meer toetsing mogelijk maakt dan kwalitatieve analyse. Vóór H. Pirenne en M. Bloch waren de historici minder *"environment-minded"*, wat toch ook een krachtlijn is in de reconstructie der realiteit. De geschiedenis is er veel minder toe gekomen de *"opinio communis"* te boekstaven en niemand zal ontkennen dat hier een *"terra incognita"* is gelegen in de historische exploratie. Om die redenen schiet de historische werkelijkheid te kort (2).

Bijzonder mag worden teruggekomen op de vaststelling dat de "klassieke" historicus voorbij is gestreefd door de hedendaagse sociologische methoden en technieken waarvan het indringingsvermogen verbazingwekkend is en die een grote mogelijkheid tot toetsbare hypothesen inhouden. De opsomming van wat sociaal onderzoek methodologisch tot stand heeft gebracht zou te ver leiden, doch het volstaat enkele handboeken open te slaan en men zal overtuigd

(1) K. KUYPERS, *Verhouding sociologie*, p. 21. -F. FERRAROTTI, *Introductory*, p. 15. -L.J. ZIMMERMAN, *Geschiedenis van het economisch denken*, pp. 120-121. -P.L. BERGER, *Sociologisch denken*, p. 44. -T.B. BOTTOMORE, *Sociology*, pp. 14-15.
(2) J. NIEZING, *Functies van de sociologie*, p. 35. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 157. -I. SCHöFFER, *Nieuwe richtingen*, p. 1. -E. GINZBERG en H. BERMAN, *The American Worker*, pp. 12-13. -J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, p. 37. -H. BAUDET, *Geschiedenis*, p. 23. -P.L. BERGER, *Sociologisch denken*, p. 31. -T.B. BOTTOMORE, *Sociology*, 1966, p. 18.

zijn (1). Gewis kan hier de geschiedenis in de leer gaan (2), maar nijd of ontmoediging moeten haar niet bezielen want omwille van haar methodologische flora is de sociologie onder de sociale wetenschappen wellicht de meest controversiële en contrasteren haar resultaten met de gevorderde stand harer technieken.

2. Het sociologisch **jargon** is geleidelijk aan in het werkkabinet van de historicus binnengedrongen.

Termen als sociaal proces, sociale aanpassing, sociale rol, sociale status, sociale mobiliteit e.a. behoren tot het historisch bargoens van hem die zich ietwat heeft "bijgewerkt". Sociologische (en economische) theorieën dienen als uitgangspunt voor de theoretische en hypothetische geschiedschrijving wier pioniers nog voorlopig in de U.S.A. en Frankrijk thuishoren. Het is een feit dat ganse pakketten sociologische bagage worden geïmporteerd, en de verwerking van de resultaten van sociaal-economisch onderzoek door de sociale en economische geschiedenis zal die trend nog versterken (3).

3. De sociologie profylaxeert tegen transhistorische **vervormingen.**

De geprezen kwalitatieve analyse welke preconceptueel met de spade groef op zoek naar Vooruitgang of Achteruitgang van het mensdom, en anderzijds de invloed der natuurwetenschappen welke tot universele wetten leidden, hebben de optimisten of pessimisten en de vernatuurwetenschappelijkte geschiedfilosofen in transhistorische ver-

(1) L. GADOUREK, *Sociologische onderzoekstechnieken*, Assen 1967. -Sj. GROENMAN, *Methoden der sociografie*, Assen 1965. -S. en B. WEBB, *Methods of social study*, 1932. -P.F. LAZARSFELD-M. ROSENBERG, *The language of social research*, 1955. -M. PARTEN, *Surveys, polls and samples*, 1950. -P.V. YOUNG, *Scientific social research and surveys*, 1956.
(2) H. BAUDET, *Geschiedenis*, p. 25. -J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, p. 36. -K. KUYPERS, *Verhouding sociologie*, p. 15.
(3) K. KUYPERS, *Verhouding sociologie*, p. 17. -B. LYON, *The feudalism of Marc Bloch*, p. 278. -I. SCHöFFER, *Nieuwe richtingen*, p. 5. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 28. -B.H. SLICHER van BATH, *Het probleem van theorie en praktijk*, passim. -J.A. DE JONGE, *Geschiedbeoefening in Frankrijk*, passim. -A.M. VAN DER WOUDE, *De historische demografie*, passim. -B.H. SLICHER van BATH, *Nieuwe wegen in Amerikaanse economische en sociale geschiedenis*, passim. -H. VAN DER WEE en Th. PEETERS, *Een dynamisch model*, passim.

vormingen, oversimplificeringen of karikaturale voorstellingen gestort. Minstens zal het sociologisch feitenarsenaal en wellicht ook de toetsing van sociologisch-economische theorieën op het verleden tot een meer bescheiden nauwkeurigheid en tot rechtzetting van menige wens-werkelijkheid aansporen. Als de historiologische realiteit de historische meer benadert dank zij het sociologisch materiaal of het sociologisch denken, dan moet de geschiedschrijving er bij winnen. Detailcorrectie is tijdrovend en slopend, gelukkig staat dergelijk alibi de waarheidsstreving niet overal in de weg. Het is niet vernederend microscopist te zijn als het macroscopisme daardoor van onvergeeflijke vlekken wordt gezuiverd (1).

4. De sociologie helpt **preconcepten** opruimen.

Positief is de bijdrage der sociologie bij het expliciet uitbouwen der hedendaagse werkelijkheid als uitgangspunt voor de geschiedenis; niet minder positief is haar bijdrage in de afbraak van vooroordelen, vooringenomenheden, taboes, evidenties, spookbeelden, emoties, apriorismen, tradities, onwaarheden en fabeltjes (2). Deze preconcepten zijn zovele blinde punten, nauwelijks doorzichtige nevels, vervormende spiegels, welke vaak nog mekaars effect versterken. De vraag naar de waarde van het beeld dat in die voorwaarden tot stand komt, hoeft wel geen antwoord : de vraag stellen is ze beantwoorden.

5. De sociologie heeft de geschiedenis **geregionaliseerd.**

In de regionalisering der geschiedenis, welke trouwens op differentiële geografische niveau's kan worden gezien, hebben gewis vele invloeden meegespeeld. Zo kan niet voorbijgegaan aan de regionaliseringstendens welke zich in de sociaal-economische planning en programmatie aftekent. Maar vast staat dat de situationele gebondenheid der sociologische theorie, theorie die als startlijn fungeert voor de

(1) M.H. FISCH, "V° Vico", in : *Enc. Brit.*, 23, p. 122. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 28. -H. JANNE, *Sociologie générale*, p. 470; pp. 65-66. I. SCHÖFFER, *Nieuwe richtingen*, p. 1.
(2) J.H. FICHTER, *Sociology*, p. 24. -E. DURKHEIM, *Les règles...*, pp. 140-141. -G. GURVITCH, *La vocation actuelle*, pp. 29-33. -H. HOEFNAGELS, *Sociologie en samenleving*, p. 220. -P.J. BOUMAN, *Algemene Maatschappijleer*, p. 59. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, pp. 202-203. -P.L. BERGER, *Sociologisch denken*, pp. 25, 48-49. -A. CUVILLIER, *Introduction*, pp. 108-109. -J. LECLERCQ, *Introduction*, p. 169.

herschrijving der geschiedenis in de U.S.A. en in Frankrijk, tot het regionaliseringsproces bijdraagt, evenals het feit dat deze nieuwe richting in de geschiedenis wordt bevorderd door de aanwending van de overvloed van gegevens verstrekt door het moderne sociaal-economisch onderzoek. Het verlangen, ten slotte, van menige historici om zich dienstbaar te maken bij de probleemstelling en probleemoplossing van dringende actualiteitsknelpunten zal wel niet vreemd zijn aan de regionalisering en dan zal de sociologie uiteindelijk deze stimulus hebben helpen opwekken (1).

6. De **sociologische geest** in de geschiedenis.

Definiëren wij de sociologische geest als de zin voor plurifunctionele en reversiebele binding tussen deel en geheel, de overtuiging dat alles ten slotte alles beïnvloedt, de kunst van abstractie en generalisering, de hang naar horizontale en vertikale vergelijking, de ruk om theorie en feit tegen mekaar af te wegen, en dan moet men toegeven dat zulks het einde betekent der "*histoire événementielle et historisante*" waartegen precies historici als M. Weber, H. Pirenne, M. Bloch, H. Berr, L. Febvre, J. Romein e.a. de sociologische geest plaatsten (2).

Is eenmaal die sociologische geest een verworvenheid, dan kan de historicus aan het herschrijven gaan, aansporing en inspiratie vindend in het werk der even genoemde geschiedschrijvers en in de medewerking van alle sociale wetenschappen welke een specifiek gezichtspunt openen op het historische. Het verleden kan aldus kritisch en zinvol gereconstrueerd en die werkwijze komt het interesse tegemoet van de tijdgenoot : niet voor de erflaters, wel voor de erf-

(1) A. TOURAINE, *Unité et diversité*, pp. 122-123. -Men denke even aan de "New economic history" in de USA en aan de historische studies der Franse *Ecole Pratique des Hautes Etudes.*

(2) G.W. LOCHER, *Geschiedenis*, p. 7. -K.KUYPERS, *Verhouding sociologie*, p. 11. -F.J.H.M. VAN DER VEN, *Theorie der sociale politiek*, p. 8. -H.P.M. GODDIJN en P. THOENES, *Gesprek*, p. 54. -I. SCHöFFER, *Nieuwe richting*, pp. 1-4. -M.C. BRANDS, *Consensus*, pp. 164, 171. -R. DAHRENDORF, *Sociologie van industrie*, p. 11. -J. HOVY, J.G. VAN DILLEN, p. 479. -H.W. von der DUNK, *Friedrich Meinecke*, p. 37. -J.P. KRUIJT, *Betekenis van Steinmetz*, p. 39. -J.A. DE JONGE, *Geschiedenisbeoefening*, p. 158. -A.M. VAN DER WOUDE, *De historische demografie*, pp. 188-189. -T.B. BOTTOMORE, *Sociology*, p. 18.

genamen wordt toch geschiedenis bedreven (1) !

5. GEEN DEMINUTIO CAPITIS HISTORIAE !

Geen wetenschappelijke *"deminutio"* omdat wetmatigheid en voorspelbaarheid —al te zeer natuurwetenschappelijk geïnspireerd— niet als "het" wetenschappelijk criterium kunnen gelden. Dat soort wetmatigheid kan trouwens de sociologie zich zelf niet veroorloven, zij moet zich voorlopig met minder tevreden stellen. Ook een systematische descriptie, vooral wanneer zij naar een functioneel beginsel wordt geordend of wanneer zij in een pluridimensioneel model wordt samengebracht, moet wetenschappelijk worden genoemd. Het is nog niet het ogenblik voor de historicus om moedeloosheid te tonen en zich als handlanger van de socioloog te gaan beschouwen (2). Generalisaties en wetmatigheden zijn hem ten andere niet onbekend.

Geen sociale *"deminutio"*. Deze affirmatie prangt wel wat, want hier ligt de geschiedenis wel tegenover de sociologie achterop. Maar moeten wij het noodzakelijk houden bij de "klassieke"historie die verhaalde en buiten tijdsdata een afkeer had van cijfers ? Economische historici en demografische historici, zonder hun sociaal-gerichte collega's te vergeten, mogen toch ook worden ingelijfd bij die niet-sociologen die in de hedendaagse tijdsdrift zijn betrokken en behoren tot het *"work team"* dat zit te dokteren aan de dossiers waarop de politici een dringende beslissing moeten treffen (3).

Geen *"demunitio"* welke ook. Zou de sociologie de valbijl durven hanteren, zij die zelfs nog niet eens aan een mesotheorie toe is (4) ? Door de geschiedenis zo eng mogelijk te definiëren zijn haar

(1) E.H. KOSSMANN, *Een crisis*, p. 59. -F.J.H.M. VAN DER VEN, *Geschiedenis van de arbeid*, p. 8. -H.W. von der DUNK, *Friedrich Meinecke*, p. 27. -C. W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 156. -J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, pp. 39-41. -G.W. LOCHER, *Geschiedenis*, p. 7. -H. JANNE, *Sociologie générale*, pp. 65-66, 470.
(2) E. DURKHEIM, *Les règles...*, pp. 116-118. -K. KUYPERS, *Verhouding sociologie*, p. 12. -E.E.G. VERMEULEN, *Geschiedenis van een begrip*, p. 62. -E.H. KOSSMANN, *Een crisis in de geschiedwetenschap ?*, p. 59. -G.W. LOCHER, *Geschiedenis*, p. 1. -T.B. BOTTOMORE, *Sociology*, pp. 28-29, 37.
(3) H. BAUDET, *Geschiedenis*, p. 23. -G. GURVITCH, *La vocation actuelle*, p. 1. -P.L. BERGER, *Sociologisch denken*, p. 47. -H.M. JOLLES, *Probleemgevoeligheid*, p. 48. -H.P.M. GODDIJN en P. THOENES, *Hoofdmomenten*, p. 84.
(4) P. VAN BERKEN, *Boekbespreking*, p. 384. -H.M. JOLLES, *Probleemgevoeligheid*, pp. 50-51, 59. -H. HOEFNAGELS, *Sociologie en samenleving*, p. 211, C.W. MILLS, op.cit., p. 138. -J. PIAGET, *Le problème*, p. 23.

meest verwoede tegenstanders er niet in geslaagd haar te berechten; ze kent analyse en synthese, gelijkenissen en verschillen, repetities en generalisaties, ze wordt conjecturele en hypothetische maatschappijkunde, creëert ideaaltypische constructies waarmee het eenmalige beter kan "begrepen" worden (1). Of ze zo doende nog geschiedenis blijft (2), kan niet alleen door de sociologie worden uitgemaakt; zij vergete niet dat er nog Droysens en Diltheys zijn welke aan de wetmatigheidsbekwaamheid der sociologie twijfelen (3).

De annexionitis is een hypertrofie van een jonge wetenschap —er wordt de sociologie bedoeld— waarvan op zijn minst mag worden gezegd dat zij de rumoerigste is onder de sociale wetenschappen maar ook dat haar resultaten niet in verhouding staan tot haar methodologisch apparaat. Het lijkt een misplaatst imperialisme de sociografie en culturele antropologie al door de sociologie opgeslokt te zien (4), de sociale geschiedenis klaar gestoofd te zien en dan maar de historische wetenschap als zodanig aan het menu toe te voegen; het is bedenkelijk dat men er zich in die hoek over verwondert dat dit soort kannibalisme nog niet voltrokken is. Alleen een a-historische vorming of amnesie kunnen als excuus gelden.

"*Magistra vitae*" noemden de Ouden de geschiedenis, "*la science reine*" noemen haar contemporanisten die "*weise macht für immer*" naar J.Burckhardt's woord (5). En op die eretitels kunnen de annexionisten vooralsnog weinig afdingen (6).

6. BESLUIT : GESCHIEDENIS EN SOCIOLOGIE VULLEN MEKAAR AAN.

Bij het overlopen der verschilpunten drong zich impliciet al de conclusie op dat deze, bij hun formulering, sterk vervaagden; de overeenkomsten van hun kant komen enkel deze overtuiging kracht bijzetten. Geschiedenis en sociologie, ontsproten uit eenzelfde streven van de mens om zichzelf te kennen en daardoor zichzelf te bevrijden uit het maatschappelijk "*environment*", gesproten uit eenzelfde menswetenschappelijke stam kunnen niet anders dan mekaar aanvullen; verbonden in eenzelfde finaliteit, kunnen zij enkel in hun

(1) K. KUYPERS, *Verhouding sociologie*, p. 8.
(2) J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, p. 45.
(3) T.B. BOTTOMORE, *Sociology*, pp. 27-28.
(4) J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, p. 31 noot 4, 36, 38.
(5) E. LOUSSE, *Geschiedenis*, pp. 81-85. -R. ARON, *Dix-huit leçons*, p. 355. H. BAUDET, *Geschiedenis*, p. 27.
(6) J.A.A. VAN DOORN, op.cit., pp. 39-40.

symbiotische binding accentverschillen maar geen wezenlijk onderscheid opbrengen (1).

De sociologie stelt het heden duidelijker en poogt tot wetmatigheid en dus tot voorspelbaarheid te komen. Nu kan de geschiedenis zich makkelijker begeven op het pad der vermaatschappelijking en dus der sociale dienstbaarheid, en anderzijds kan zij rustig hetzij door haar archief onmiddellijk te openen hetzij door de voorspelling af te wachten de sociologie op haar mogelijkheden toetsen en eventueel corrigeren. De projectie der sociologische theorie op het verleden is een nieuwe richting waarin de geschiedenis een beloftevolle twijg kan inenten op een oude stam die niets aan vitaliteit heeft verloren (2).

De geschiedenis behoedt èn tegen het universalisme èn het teleologisme die vaak hypertrofie bezorgen aan de sociologische theorie. Ook zij spijst de sociologie met data en daarenboven zorgt zij voor de noodzakelijke empirische binding der sociologische theorie welke wel eens de gewenste voorzichtigheid uit het oog zou verliezen om zich uit haar mesokooi vrij te maken (3).

Beide hebben er alle belang bij op mekaar ingespeeld te blijven. In hoever ligt er niet een eenvoudig woordenspel in wat de enen geschiedenis der geschiedenis en de anderen sociologie der sociologie noemen ? Van positieve betekenis is dat de socioloog de generaliserende historie een welkom toeroept en dat de historicus in zijn syntheses een inventief-creatief moment ziet van zijn geschiedkundige geesteswerkzaamheid. Van alle sociale wetenschappen zijn beide het meest betrokken op de mens-in-de-samenleving, op de formulering van 's mensen persoonlijke equatie, op het inzichtelijk maken van zijn vrijheid in het maatschappelijk gebeuren, op het bewust maken van zijn persoonlijke verantwoordelijkheid (4).

(1) Th.J.G. LOCHER, *Geschiedenisfilosofie in Nederland*, pp. 2,4. -H.W. vor der DUNK, *Friedrich Meinecke*, p. 27. -H. BAUDET, *Geschiedenis*, p. 25.
(2) K. KUYPERS, *Verhouding sociologie*, pp. 8, 21. -J.M.J. VAN DER POT, *Boekbespreking*, pp. 445-456, waar hij P.A. Sorokin citeert. -H. JANNE, *Sociologie générale*, p. 65. -A. TOURAINE, *Unité et diversité*, pp. 119, 121.
(3) E. LOUSSE, *Geschiedenis*, pp. 62-64. -M.C. BRANDS, *Het 'onpolitieke'*, p. 176.
(4) K. KUYPERS, *Verhouding sociologie*, pp. 19, 21. -J.A.A. VAN DOORN, *Geschiedenis*, p. 44. -H. BAUDET, *Geschiedenis*, pp. 28-29. -C.W. MILLS, *De sociologische visie*, p. 155. -A. CUVILLIER, *Introduction*, p. 52. -F.J. STENDENBACH, *Colloque*, p. 278.

BIBLIOGRAFIE

ALLARDT E. : "Basic" Dimensions in the comparative study of social structures, in : *Translations of the Sixth World Congress of Sociology*, 1966, vol. 1.

ARON R. : *Dix-huit leçons sur la société industrielle*, Paris 1962.

BALANDIER G. : "Sociologie dynamique et histoire à partir des faits africains", in : *Cahiers internationaux de Sociologie*, XXXIV, 1963.

BAUDET H. : "Geschiedenis en sociologie uit het gezichtspunt van de historicus", in : *Sociologie en geschiedenis*, Assen 1961.

BAUDET H. : "Mensen en dingen", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXXII, 2, 1969.

BERGER P.L. : *Sociologisch denken. Een kennismaking met de sociologie*, Rotterdam 1965.

BOTTOMORE T.B. : *Sociology. A guide to Problems and Literature*, London 1966.

BOUMAN P.J. : *Algemene Maatschappijleer*, Groningen 1960.

BOUMAN P.J. : *Fundamentele sociologie*, Utrecht 1966.

BRANDS M.C. : "Consensus en continuïteit als kernbegrippen der Amerikaanse geschiedschrijving", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXXI, 2, 1968.

BRUGMANS I.J. : "De oorlog als historisch verschijnsel", in : *Polemologische Studiën*, Assen 1963.

CUISENIER J. : "La sociologie et ses applications", in : *Revue Française de sociologie*, VII, 3, 1966.

CUVILLIER A. : *Introduction à la Sociologie*, Paris 1960.

DAHRENDORF R. : *Sociologie van industrie en bedrijf*, Utrecht-Antwerpen 1965.

DAUDT H. : "Sociaal-wetenschappelijke bestudering van politieke verschijnselen", in : *Het conflict als maatschappelijk verschijnsel*, Utrecht-Antwerpen 1962.

DE JONGE J.A. : "Geschiedenisbeoefening in Frankrijk", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXXII, 2, 1969.

DURKHEIM E. : *Les règles de la méthode sociologique*, Paris 1947.

ENNO van GELDER H.A. : "Nog eens : Max Weber", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXIX,3, 1966.

FERRAROTTI F. : "Introductory remarks on ideology and sociology", in : *Transactions of the Sixth World Congress of Sociology*, vol. 2, 1967.

FICHTER J.-H. : *La Sociologie*, Paris 1961.

FISCH M.H. : "V° Vico, Giambattista", in : *Encyclopaedia Britannica*, XXIII, 1964.

FREEDMAN M. : "Sociology in and of China", in : *The British Journal of Sociology*, XIII,2.

FRIEDMANN G. : *Le travail en miettes*, Paris 1956.

GADOUREK I. : *Sociologische onderzoekstechnieken*, Arnhem 1967.

GODDIJN H.P.M. en THOENES P. : "Van verwondering tot wetenschap", in : *Wegwijzer in de Sociologie*, Amsterdam 1963.

GODDIJN H.P.M. en THOENES P. : "Het sociologisch onderzoek", in : *Wegwijzer in de Sociologie*, Amsterdam 1963.

GODDIJN H.P.M. en THOENES P. : "Wat is Sociologie ? ", in : *Wegwijzer in de Sociologie*, Amsterdam 1963.

GODDIJN H.P.M. en THOENES P. : "Het Gesprek met de Buurwetenschappen", in : *Wegwijzer in de Sociologie*, Amsterdam 1963.

GODDIJN H.P.M. en THOENES P. : "Waarde en waardeoordelen in de sociologie", in : *Wegwijzer in de Sociologie*, Amsterdam 1963.
GODDIJN H.P.M. en THOENES P. : "Hoofdmomenten uit het verleden der westerse sociologie", in : *Wegwijzer in de Sociologie*, Amsterdam 1963.
GROENMAN : *Methoden der Sociografie*, Assen 1965.
GURVITCH G. : *La vocation actuelle de la sociologie*, Paris 1963.
HOEFNAGELS H. : "Sociologie en samenleving", in : *Sociologische Gids*, XIII,4, 1966.
HOMANS G.C. : *The Human Group*, New-York 1950.
HOVY J., VAN DILLEN J.G. : "Mensen en achtergronden", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXVII,4, 1964.
JACQUEMYNS G. : *La société belge sous l'occupation allemande 1940-1944*, 2 dln, Bruxelles 1950.
JANNE H. : "Introduction à la sociologie générale", in : *Revue de l'Institut de Sociologie Solvay*, Bruxelles, 3, 1951.
JANNE H. : *Sociologie Générale* (notes), Bruxelles s.d.
JANOWITZ M. : "Armed forces and society in a world perspective", in : *Transactions of the Sixth World Congress of Sociology*, 2, 1967.
JOHNSON H.M. : *Sociology*, London 1961.
JOLLES H.M. : "Probleemgevoeligheid en onderzoeksbeleid in de sociologie", in : *Mens en Maatschappij*, jan.-feb. 1968.
KOSSMANN E.H. : "Een crisis in de geschiedwetenschap ? ", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXVII,1, 1964.
KRUIJT J.P. : "De betekenis van Steinmetz voor de sociografie en de sociologie", in : *Mens en Maatschappij*, jan.-feb. 1963.
KUYPERS K. : "Verhouding sociologie en geschiedwetenschap wetenschapstheoretisch beschouwd", in : *Sociologie en Geschiedenis*, Assen 1961.
LECLERCQ J. : *Introduction à la sociologie*, Louvain 1948.
LOCHER G.W. : "Geschiedenis en de andere sociale wetenschappen", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXVI,1, 1963.
LOUSSE E. : *Geschiedenis*, Brugge-Brussel 1945.
LYON B. : "The feudalism of Marc Bloch", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXVI,3, 1963.
MARSH R.K. : "Making comparative research cumulative", in : *Transactions of the Sixth World Congress of Sociology*, 1, 1966.
MENDOZA TROCONIS J.R. : *Curso de Sociologia*, 2 dln, Madrid s.d.
MERTON R.K. : *Social Theory and Social Structure*, Glencoe 1957.
MILLS C.W. : *De sociologische visie*, Utrecht 1963.
MOORE W.E. : "La méthode comparative appliquée au changement social", in : *Revue internationale des Sciences sociales*, XV,4, 1963.
MOORE W.E. : *De sociale verandering*, Utrecht-Antwerpen 1965.
MOULIN L. : "De technocratie, schrikbeeld en bekoring van de moderne wereld", in : *Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen*, VI,4, 1961.
NIEZING J. : *Functies der sociologie*, Meppel 1962.
PHILIP A. : *Histoire des faits économiques et sociaux depuis 1800 à nos jours*, 2 dln, Paris 1963.
RADCLIFFE-BROWN A.R. : "Forword", in : *St.Anderzjewski, Military Organization and Society*, London s.d.
ROKKAN St. : "Cross-national sociology", in : *Transactions of the Sixth World Congress of Sociology*, 1, 1966.

RYS V. : "Etudes internationales sur la sécurité sociale", in : *Bulletin de l'Association internationale de la Sécurité Sociale*, 7-8, 1966.
SCHöFFER I. : "Het dode cijfer en het levende getal", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXVIII,3, 1965.
SIERTSEMA B. : "Taalsociologie ? ", in : *Mens en maatschappij*, XXXVIII,6, 1963.
SLICHER van BATH B.H. : "Het probleem van theorie en praktijk in de economische en sociale geschiedenis", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXXII,2, 1969.
SLICHER van BATH B.H. : "Nieuwe wegen in de Amerikaanse economische en sociale geschiedenis", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXXII,2, 1969.
SMELSER N.J. : "Notes on the methodology of comparative analysis of economic activity", in : *Transactions of the Sixth World Congress of Sociology*, 2, 1967.
SPITS F.C. : "De oorlog in het licht der historie", in : *Polemologische Studiën*, Assen 1963.
STENDENBACH F.J. : "Zur Theorie sozialen Handelns", in : *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, XVI, 1, 1964.
TOURAINE A. : "Unité et diversité de la sociologie", in : *Transactions of the Sixth World Congress of Sociology*, 2, 1967.
VAN DER VEN F.J.H.M. : *Geschiedenis van de arbeid*, Utrecht-Antwerpen 1965.
VAN DER WEE H. en PEETERS Th. : "Een dynamisch model voor seculiere ontwikkeling van de wereldhandel en de welvaart (12e-18e eeuw)", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXXII,2, 1969.
VAN DER WOUDE A.M. : "De historische demografie in de ontwikkeling der geschiedwetenschap", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXXII,2, 1969.
VAN DOORN J.A.A. en LAMMERS C.J. : *Moderne Sociologie*, Utrecht-Antwerpen 1959.
VAN DOORN J.A.A. : "Geschiedenis en sociologie van uit het gezichtspunt van de socioloog", in : *Sociologie en Geschiedenis*, Assen 1961.
VAN HESSEN J.S., et al., : *Wegwijzer in de Sociologie*, Amsterdam 1963.
VERMEULEN E.E.G. : "Geschiedenis van een begrip", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXVII,1, 1964.
von der DUNK : "Friedrich Meinecke en het historicisme", in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXIX,1, 1966.
WICHERS A.J. : "Tien stellingen", in : *Sociologische Gids*, 2, 1966.
YOUNG P.V. : *Scientific social surveys and research*, Englewood Cliffs 1956.
ZIMMERMAN L.J. : *Geschiedenis van het economisch denken*, Den Haag 1957.